

צללים

(1971)

מאת צבי ק. אריאל

אותה שבת לא השכמתי קום. יום פנוי היה לי. אמנם יום השבת ניתן לבריות למנוחה ולהתענג בו, אך לא כן לגבי דידי. ימים רבים עברו מאז זכיתי שתהא לי שבת תמימה אחת לעצמי, למן כניסתה ועד צאתה, כלשאר בריות. לעניין קודש התמכרנו... כמתנדבים, היינו מקדישים את זמננו הפנוי לאימונים צבאיים, לחיסולו של כוח הגנה בארץ. מתכנסים היינו, איש איש לפי השתייכותו לכוח זה או זה, בין שאר הזמנים, גם בבוקרו של כל שבת, שעה שהעיר עדיין שקועה בשינה עמוקה, ויוצאים לאימונים. בהאיר יום, היו מפקדים ופקודיהם נערכים — קבוצות קבוצות, מחלקות מחלקות — אם בחלקות שדה בקצווי ירושלים, בין הרים וגבעות ואם בגיאיות נרחבים במדבר יהודה, כאשר אלה מסותרים היטב מעינא בישא.

אותה שבת, כאמור, לא השכמתי קום. יום פנוי היה זה, שבא לי כמתנה, כביכול; ולא ידעתי מה אעשה בו בשל חסרונו של אותו עיסוק, שהפך שיגרה כתפילתו של אחד הזריון ומקדימין למצווה... נהגתי אפוא פינוק בעצמי. לבסוף יצאתי את ביתי שעה שצללים נטו כבר מזרחה. אמרתי לשוט בעיר ולהתבשר מרוחה וריחה של קדושת השבת, שעדיין מסתופפים היו בחוצותיה ועדיין רווחים היו בשכונותיה. ואכן, זקני העדה הבוכארית בלבושם הסגוני כבר מפסיעים היו לאיטם אל בית הכנסת שלהם; ובני שכונת "בית ישראל" ו"מאה שערים" כבר התעוררו משנת הצהרים שלאחר סעודת החמין המענגת, וקול תורה וקריאת פרקי אבות נשמעו פה ושם מבעד לחלונות ופתחים פלושים לרוח. זעטוטים, לבושים בדומה לאבותיהם, מפפים היו בידיהם בשיחם־ושיגם המשחקי כוקנים מתווכחים, ומתרוצצים היו בין החצרות בקולניות שובבה. במעלה רחוב הנביאים הפסיעו נזירות איטלקיות, וברזשים מגודלים שוטחים היו צלליהם לרגליהן, מתבוללים בשולי שמלותיהן השחורות, חולתן — עוברים־שבים אין. ולא כן ברחוב יפו. שם שבת המון עם רב את שבתו והתענג בתענוגים. אבות משפחה מוקפים נשותיהם, צאצאיהם, קרוביהם וידידיהם מהלכים היו בנחת, מפצחים גרעינים ומיני אגוזים מן החופן שביד, וזורים את קלפותיהם לרוח. היו הללו מדדים כבדי־מאכל, מדושנים, שבעים לעייפה ועונג יום המנוחה שלימה עמם. היה קול שיחה הולך מקצה הרחוב עד קצהו בעוד קבוצות של צעירות בצבעונין מטילות שלובות ומשולבות לכל רוחבו של הרחוב, עיניהן בורקות ועיניהן מצחקות לעומת קבוצות של צעירים, המשולהבים עדיין ממאורעות תחרות הכדורגל בה חזו, עד שהם נתקלים בעיני הצעירות ומיד מתמלא פיהם קריאות קינטור ליצנית כלפיהן והצחוק מצלצל...

פניתי והלכתי אל מחוץ לעיר, עד שעמדתי בשדה פתוח, סלעי. עליתי על אחד הסלעים המזדקרים כראשי פסלים מעידן שכוח, שפגעי הזמן כיסום וקברום. מאחרי נמצאה שכונת עוני, ולפני — בחצי גורן — הרי ירושלים בהדרם. ארגמן וכוחל, צוהב ושני, תכול וכרום ואדמדם הבהיקו במצופף כלשהו בפאתי הרקיע והיו מתגוונים והולכים, מתגוונים ומשתנים. רחשושי הדימדומים, המצטמחים מקרב צללים זחלניים, נצטלצלו שאננות כמעמקי רחקים שמעבר לכל אופק. רגעים חלפו ויריעות שונות ומשתנות שולשלו בלאט מן הרום ונפרשו. כהו הצבעים. נעתם, נעצם בוהקו של אור יום. כבר גלשה השמש אל מאחרי הרכס המערבי בלהט אחרון, אך נעימת השקיעה עודנה מזדמרת בהידהוד אנין, רך... וצלילים אחרים מתדפקים היו על תודעתי וביקשו לשסע, לטרוד, לחדור ולהגיע להכרתי, לעוררני מן ההתייחדות עם החזות החולפת, עד שנודעזע חללו של עולם והגיעתני הקריאה — „עשיריני, עשיריני“.

וכבר תר ונתקרב אלי יהודי ענק, שוקן מאפיר, גלייני, יורד על מידותיו ואמר: „שבת שלום, שבת שלום, יבוא כבודו לתפילה, בקשה, עשירי, נחום עשירי למניין, מיסווה גדולה, יבוא, בקשה“, והראה לי בכף ידו הצוקית, הכבידה מעמל, על בתי שכונת העוני של הגורגים. לא ידע יהודי זה הטוב, שזה עתה עמדתי בתפילה מול הוד, שעטה את ירושלים. הלכתי אחריו ובאתי אל בית הכנסת שלו. הסתכלתי בנוכחים ואמנם, משלים הייתי את מניינם. עכשו יצא שוב אותו ענק מפתח בית התפילה, לבלוש אחר כוכבים ראשונים ברקיע — אות מן השמים כי גם פה, למטה, אפשר לגנוז את השבת.

עצבת אפרורית מכניעה התפלשה אותה שעה בבית התפילה הדל. עטפה תוגה זו את הדמויות המסורבלות, שישבו לפני אחד ישיש והקשיבו לדברי אגדה היוצאים מפיו צרודים וקולו מתרפה והולך עם כל סוף פסוק. וגשמע הקול כריטון מתמשך, מתרפה ומתאושש חליפות. מן התקרה נשתרבבה מנורת שמן שקערורית — נר־תמיד. הפציע נר זה אור קלוש, שנתגבר ככל שהחשיכה גדלה. הפציע נר זה אורו — מעגלים מעגלים; מעגל בתוך מעגל; ורחבו המעגלים; ומעגל מקיף מעגל; וככל שהחוגים רחקו ממקור האור, היו אלה מכהים עדי התלכד אחרון במטושטש עם האופל. ישבו הדמויות תחתיהן בלא נייע. ניכר היה שחביבה עליהן ישיבה זו בד' אמות אלה, על סף הדמיוני, כשדברים מופלאים ובלתי מושגים מרחפים מסביב לראשיהן, עד שהישיש הוציא את מלות הסיום וניעורו. אז קמו הדמויות, אנשים ענקים, רבי היקף, עמדו וענו „אמן“ בקול אחד רועם. ובלא שהיות פנו — איש איש לעברו — והחלה התפילה; ואז נתמלא בית הכנסת שני מניינים, האחד — אנשים, והאחר — צללים.

